

GOSPODINJA IN MATI

LETO 1944

2. FEBRUARJA

ŠT. 5

UZGOJA

Vzgojni cilji

(Nadaljevanje.)

Ker že naštevamo šolske predmete, naj omenimo še nekaj ostalih, n. pr. prirodoznanstvo, ki obsega nauk o živalstvu, rastlinstvu in rudninstvu. Nauk o živalstvu je sicer bolj potreben mestnemu in predmestnemu otroku, ki dostikrat ne loči krave od osla ali ovce od kozla, kakor kmečkemu, ki se že doma seznani z vsemi vrstami domačih živali. Pa tudi kmečkemu otroku pojasni ta nauk marsikaj, česar ga ne nauči dom. Spozna ustroj živalskega telesa, kakor tudi pogoje za uspešnejšo nego živali. Spozna koristnost in škodljivost ptic ter ne gleda v vseh le škodljive vrabce. Izve, katere ptice je posebno potrebno varovati, da bodo čez leto pridno pobirale v sadovnjaku in vrtu škodljivi mrčes. Šola in dom skupaj naj naučita otroka prave ljubezni do živali, naj ga odvadita uničevanja gnezd in ga navajata na pravo postopanje z nemimi prijatelji človeka.

Nauk o rastlinstvu seznani otroka z glavnimi domačimi vrstami rastlin, bodisi koristnih ali škodljivih. Razen žitnih vrst in rastlin, ki nam dajejo užitne gomolje, naj bi se otrok seznanil tudi z zdravilnimi zelišči. Z njih pravilno uporabo marsikdaj zatremo začetno kal bolezní, a tudi čedne vsotice denarja je dobil že marsikateri dober poznavalec zdravilnih zelišč, ki je pravilno nabrane in posušene prodal lekarni, ki jih zlasti dandanes kaj ugodno plačuje. Otrok bi si tako ob prostem času lahko marsikak pribojšek prislužil zase, namesto da bi postal po oglih in celo beračil.

V šoli se pazljiv otrok lahko seznani tudi s koristnimi in škodljivimi gobami, pa naj jih že pozneje nabira le za dom ali za prodajo. Koliko koristnih gob rase pri nas, ki jih ljudje ne poznajo in jih pohodijo, namesto da bi se okoristili z njimi. Koliko se jih je pa tudi že zastrupilo, ker niso poznali njih škodljivosti.

Pri večrazrednih šolah v večjih krajih je navadno vpeljan pouk o sadjarstvu in kmetijstvu. Velike vrednosti je, če se otrok praktično nauči raznih načinov cepljenja dreves in okrasnih rastlin, kot vrtnic. S tem si je pridobil znanje, ki mu bo bodisi kot bodočemu gospodarju ali le uslužbencu na večji kmetiji prišlo še zelo prav. Kjer take šole nimajo učiteljev, ki bi se spoznali na sadjarstvo, lahko zaprosijo starši šolsko oblast, da jim pošlje potujočega učitelja za kmetijstvo. Sadjarstvo je danes zelo donosna stran gospodarstva in potrebno je, da tudi otrok nekaj ve o tem. Seznani naj se tudi z gojenjem vrtnih in sobnih cvetlic. Dom brez cvetja, dom brez smeha in veselja! Tudi ima znanje še drugo, kakor le koristno stran za žep in želodec. Deček ali deklica, ki se bosta zanimala za negovanje živali, nabiranje zelišč in gob, gojenje boljših vrst sadja in lepge cvetja, ne bosta iskala drugih mnogo nevarnejših zabav in potov. Zavest, da imata v povsem samostojni oskrbi živali ali rastline, čijih uspešna rast in nega je v njunih rokah, jima bo dala tudi čut dolžnosti in odgovornosti, jima bo oplemenitila srce.

Kaj pa rudninstvo? Ali je res potrebno, šola muči otroka tudi z raznimi vrstami kamenin in tal? Zakaj naj bi deset do trinajstleten otrok poznal rude, ki vsebujejo baker, železo, svinec? Kolikokrat se je že pripetilo, da je imel preprost človek neizmerno bogastvo v svoji zemlji, ne da bi o tem kaj vedel. Pa je prišel prebrisan kupec in mu za majhen denar odkupil zemljo, ki je vsebovala dragoceno rudo ter tako obogatel na račun nevednosti prejšnjega lastnika.

Tudi risanje in geometrija, ki se zdita z delom preobloženemu kmetu nesmisel, imata svojo vrednost. Ob risanju spoznava otrok pravilne oblike, ob slikanju skladnost barv. Oko se privaja na pravilno sestavljanje oblik in barv. Ne samo, da pride tako znanje v prid bodočemu mizarju, zidarju ali soboslikarju, tudi bodoči gospodar in gospodinja imata korist od takega znanja, ker si z njim pridobita večji okus ne le v ureditvi doma,

ampak tudi v oblačenju. Kako neokusno je, če si fant k zeleni obleki zaveže živordečo kravato ali si dekle k rdečemu krilu obleče svetlovišnjevo bluzo. Tudi notranjost doma bo tem lepša, če jo urejuje nekdo, ki ima čut za barve in oblike ter odstrani najraznovrstnejšo kričočepisano šaro po stenah in oknih. Kolikokrat mora posestnik, ki se mu družina množi, prezidavati hišno poslopje ali dozidati hlev in skedenj. Ker nima toliko denarja, da bi si dal napraviti načrt od dobrega stavbenika, pokliče v delanju načrtov neukega zidarja ali celo sam zida kakor brez smotra, tako da izgledajo posamezni deli poslopja, kakor da jih je kakšen vihar slučajno zmetel skupaj. Če pa se v šoli vsaj nekoliko seznani z geometrijo in risanjem, si bo sam lahko

narisal načrt in preštudiral bodočo obliko novega dozidka, tako da mu stavba ne bo služila le v korist, ampak da bo lepa tudi za oko. Tudi majhen posestnik, delavec ali obrtnik naj bi pazil na lepoto in udobnost svojih hišic in gospodarskih pritklín.

Gotovo je, da ljudska šola, pa najsi bodo učitelji še tako izvrstni, ne more v predmetih, ki so zgoraj naštetí, dati popolnega znanja; za poslednje skrbijo srednje in višje šole. A ljudska šola v otroku vzbudi zanimanje, mu dá tako rekoč v roko luč, da si sam naprej sveti, v kolikor mu je to kot preprostem človeku mogoče. Včasih je to splošno znanje povod, da otrok spozna predmet, za katerega čuti največ zanimanja in po njem uravna svoj bodoči poklic.

PERUTNINA

Priprava valilnih jajc

(Dalje.)

Iz prejšnjih navedenih navodil razvidimo, kako važna je kokošjereja na naših kmetijah. Toda žal se pri nas tega še vse premalo zavedamo. Posebno gospodarji so perutnini vse premalo naklonjeni. Kokoš jim je na dvorišču odveč, škoda se jim zdi zanje vsakega zrnja, za kokoši ne najdejo primerne prostora za kurnice. Priznati moramo, da smo od vseh gospodarskih panog kmetijstva še najbolj zaostali v kokošarstvu. Če pogledamo kokošarstvo na naših kmetijah, bomo skoraj povsod videli žalostne slike. Takoj nam bo jasno, zakaj je nesnost kokoši tako nizka in zakaj so živali tako slabe. Videli bomo, da pri nekaterih kmetijah kokošnjaka sploh ne poznajo. Kokoši morajo bivati v temnih, vlažnih, skritih prostorih, kamor ne poije sonce. Velikokrat imajo kokoši skupen prostor s svinjami v švinjaku, celo često pa tudi pri kravah v hlevu. Jasno je, da se v takih luknjah zaredi milijone uši, ki nadlegujejo in mučijo kokoši. Pa tudi zmrazjeni grebeni in noge so vzrok teh prenočijšč. Zato je razumljivo, da kokoš, ki prebiva v takih prostorih, ne more nesti jaje, kmalu oslabi in ni odporna proti raznim boleznim. Je pa to tudi mučenje živali, ki se mora prej ali slej nehati. Mladi gospodarji in gospodinje, vaša dolžnost je, da se vsaj vi usmilite ubogih živalic ter dokažete drugim, kako se uredi dobičkanosno kokošarstvo. Primate takoj za delo.

Kokoške pasme.

O kokoških pasmah se moramo prej pogovoriti, preden bomo nasadili našim kok-

ljam, da malo spoznamo, kakšne kokoši obstajajo in katere pasme si bomo izbrali za nasad. Vsaka vrsta obstoji iz plemen, ki se zopet razdele v rodove in rodbine. Plemen je zelo veliko. Za dobičkanosno rejo kokoši je zelo važno le tisto plemo, ki pridno nese in je dobro za užitek. Res je, da tudi dobra pasma ne bo dajala prave koristi brez pravilne nege in prehrane. Važno je posebno to, da gojimo samo eno plemo, ki ustreza našim razmeram, ker le na ta način bomo dobili tekom časa dobro domačo kokoš.

Če danes pogledamo kokoši na naših kmetijskih dvoriščih, bomo videli mešanico različnih križancev, ki so različne barve in oblike, večji del pokvečene, majhne, ki žalostno čepijo v kotu ali na gnoju ter so polne bolezni in mrčesa. Take kokoši nam ne morejo dajati nikake koristi in gospodarske vrednosti. Zato je prvi pogoj gojiti čisto-krvne pasemske živali. Pri nas poznamo v glavnem te pasme:

1. Rodelland-kokoš. To je dovolj velika velika kokoš, na zelo visokih nogah, ima velike kosti, barve je temnordeče, noge ima rumene. Ta kokoš je primerna edino za take kokošjerejce, ki imajo dovolj zrnja za krmo, ker ta kokoš se ne pase rada, ampak živi le od krmé, katero ji damo. Je slaba nesnica.

2. Plimetka. Tudi precej velika kokoš, grahašte barve z rumenimi nogami. Se ne pase rada, vedno čaka na hrano pred pragom. Nesnica je srednja. — Ni gospodarska kokoš.

3. Leghorn. To je majhna bela kokoš z rumenimi nogami. Je zelo neodporna, lahka, toda nekoliko boljša nesnica.

Vse našete pasme so za naše razmere neprimerno. Pri nas jih goje še edino nekateri mestni rejci. So zelo negospodarske, ker veliko pojedó, nesejejo pa slabo, za bolezní so zelo občutljive in hitro poginejo.

Za naše kraje in naše gospodarske razmere je najbolj primerna domača štajerska kokoš. Štajerska kokoš je nastala in se razvila na naših tleh, v naši klimi. Kar ni bilo odporno, je tekom časa zginito, zato je štajerka odporna proti vsaki bolezni in vremenskim neprilikam. Najvažnejša gospodarska lastnost štajerske kokoši je njen naravni nagon, da si sama išče hrane zunaj na paši. Zgodaj zjutraj gre na pašo in se pase ves dan. Štajerka je dobra nesnica in ima fino meso, je utrjena za naše kraje, daje dobre piščance in kapune, je odporna proti raznim boleznim, vendar pa ni zadovoljna s temno in umazano kurnico. Naša štajerka je srednje velika, ima dolgo truplo, globoke prsi, nizke, bele gladke noge, majhen čopek, srednje velik greben, bele priuhtke, prilagajoče se perje, ponosno držo z živahnim značajem. Petelin ima lep srpast rep, ki se po barvi spreminja. Po barvi so štajerke rdečkastorjave, popolnoma bele in grahaste.

Štajerska kokoš je od vseh pasem najboljša jajčarica. Niso redki primeri, da je znesla do 270 jajc letno. Tako visoka nesnost kokoši pa je nezaželjena, ker se na račun prevelike nesnosti zmanjšujejo druge lastnosti kokoši: predvsem odpornost in teža. Povprečna letna nesnost štajerske kokoši je 150 do 170 jajc. Pri naših gospodarskih razmerah mora vsaka kokoš na kmetih znesti najmanj 120 jajc letno. To pa bo mogoče doseči le tedaj, ko bo vsaka kmetinja gojila samo odbrano štajersko kokoš. Štajerska kokoš je zelo dobra nesnica tudi pozimi, ko druge pasme popolnoma odpovejo.

Glavni ugovor proti štajerski kokoši je bil v tem, češ da je lahka. Po svoji naravi je štajerska kokoš res lahka, kar je posebno značilno za dobre nesnice. Ker so rejci štajerske kokoši pred leti odbirali samo na visoko nesnost, je na njen račun morala pasti teža kokoši. V zadnjih letih pa se je z umno odbiro težjih kokoši teža štajerke znatno dvignila, tako da je povprečna teža kokoši nad 2 kg. Šestmesečni petelin že doseže težo do 3½ kg, povprečna teža odraslih petelinov je 4 kg.

Štajerka se odlikuje tudi po izborni kakovosti mesa. Trg želi samo belonogo perutnino, in to je edino naša štajerka.

Glavni pogoj za dobičkanosno rejo kokoši pri nas je, da na vsako kmečko dvorišče uvedemo domačo štajersko kokoš. Zato mora skrbeti vsak poedinec. Kakor se briga vsak napreden gospodar, da ima v hlevu samo dobro govejo pasmo, prav tako se mora brigati, da bo imel na dvorišču le najboljšo enotno pasmo kokoši, za katero je lahko prepričan, da mu bo dajala največ koristi.

Valjenje.

Pri valjenju naj gospodinja pazi: na čas valjenja, na kokljo, na pravilno gnezdo, na jajca itd.

Čas valjenja. Pred vsem je potrebno, da damo valiti čim bolj zgodaj spomladi, in sicer v marcu in aprilu. Prve dni v maju že morajo biti piščanci. Za pridobitev zgodnjih piščancev za prodajo se tudi priporoča zimsko valjenje. V ta namen damo valiti takoj po novem letu, da imamo piščance že o veliki noči. Zgodnje valjenje se izplača le v bližini mest, ker piščance le tu lahko drago prodamo, da je delo plačano. Za take piščance moramo imeti primerno zakurjene prostore in prav dobro krmo. Za plemo takih prav zgodnjih piščancev ne puščamo.

Če se piščanci ob pravem času izvalijo, recimo meseca aprila, je zanje najugodnejša toplota in hrana za razvoj. Zimski mráz je ponehal, prav tako poletna vročina, ki je za piščance dostikrat pogubna, pa še ni nastopila. Järčke, ki so bile izvaljene v aprilu, se do zime toliko razvijejo, da začno nesti še pred zimo in nam bodo nesle celo zimo. — Pozno izvaljene järčke pa začno nesti šele prihodnjo pomlad: tako jih moramo vso zimo krmiti, koristí pa nam ne dajo nobene.

Če se nam piščanci zvalijo pozno, n. pr. šele maja ali junija, imamo z njimi mnogo sitnosti. Ko se izvalijo, je že vroče, zaradi tega je že mnogo mrčesa, ki mladi rod napada in ugonablja. Razne hranilne snovi se v vročini razkrajajo. Vse to odraslim živalim ne škoduje, v nežnih mladih prebavlilih pa povzroča drisko, ki je najnevarnejša, dostikrat smrtonosna bolezen pri najmlajših.

Tako vidimo, da niti prezgodnji niti prepozni čas valjenja ne ustreza za vzrejo donosnih jajčaric. Za dobre donosne jajčarice je in ostane najprimernejši čas valjenja v drugi polovici marea in prvi polovici aprila.

Jajca za nasad. Za valjenje moramo izbrati jajca od najboljših štajerskih kokoši, ki so pasemsko čiste, dovolj težke in za katere vemo, da so dobre nesnice. Dobra nesnica znese približno 130 do 140 jajc na leto. Jajca za nasad morajo imeti pravilno jajčno obliko, biti morajo srednje debela in čista. Tehtati morajo od 56 do največ 63 gr. Bili morajo sveža, zato ne starejša od 14 dni. Shranjujemo jih bolj na hladnem in ne prešuhem prostoru. Ne smemo pozabiti jih vsak dan obračati. S tem dosežemo, da ostane rumenjak v svoji pravilni legi in jajce ohrani več časa svojo kaljivost. Starih jajc ne nasajamo, ker je življenjska sila teh jajc zmanjšana. Kdor še nima čiste pasme štajerskih kokoši bo naročil valilna jajca takoj, dokler je še čas. Ako dobimo valilna jajca od drugod, moramo skrbeti za pravilni prenos. Ko dospajo jajca na cilj, jih ne smemo takoj nasaditi, en dan morajo počivati.

Spanje pomlajuje

Zdrav človek se vedno dalj časa ohrani mlad. Eden izmed najvažnejših pogojev, da si ohranimo zdravje, pa je zadostno spanje. Ne potrebujejo pa vsi ljudje enako količino spanja. Odrasel človek potrebuje približno 8 ur spanja; so pa ljudje, ki morajo spati po 12 ur dnevno, drugim pa zadošča samo 4 ure.

Važno je, da je spanje globoko in nemo-teno. Globoko in kratkotrajno spanje pa za daljšo dobo ne more nadomestiti normalnega spanja. Najgloblje spanje dosežemo približno poldrugo uro potem, ko smo zaspali. Ta prva doba najglobljega spanja je življenjsko važna. Poznejše spanje pripomore telesu, da si nabere zaloge moči. Pri nekaterih ljudeh pa nastopi globoko spanje bolj polagoma in je še proti jutru zelo trdno.

Človek, ki več noči ni dovolj spal, opazi že v zrealu posledice te pomanjkljivosti. Posebno na nežnem ženskem obrazu so te posledice še mnogo bolj vidne; kar postaran je. Ko se potem dobro prespimo, je zopet vse dobro. Če pa se to pogostokrat ponavlja, ostanejo posledice trajne. Telo izgubi prožnost in se prej postara, če mu primanjkuje spanja. Trdi se, da se med bdenjem tvorijo v telesu strupene snovi, ki pa postanejo med spanjem neškodljive. Čeprav to znanstveno ni čisto točno, v spanju vendar telo obnovi sile, ki jih je z delom izčrpalo.

Mišice si odpočijejo med spanjem mnogo bolj kot med samim počitkom. Izpočito obličje je videti lepše in mlajše, kot utrujeno. To je v zvezi s počitkom mišic. Gube in gubice na obrazu nastajajo zaradi utrujenosti mišic v obrazu. Ko si odpočijejo med spanjem, postanejo zopet prožne; naguban obraz postane zopet mlad.

Kadar človek dovolj spi, je tudi duševno bolj svež. Ob nezadostnem spanju spomin popusti za 50%. Če premagamo zaspanost, ki nastopi ob uri, ko navadno gremo spat, se nemalokrat zgodi, da pozneje sploh ne moremo več zaspali. Vsakdo mora sam ugotoviti, koliko ur spanja potrebuje. Da si privoščimo dovolj spanja, moramo biti pripravljeni na odpoved. Še tako prijetna družba in še tako lepa knjiga ne sme biti vzrok, da bi si prikrajšali spanje. Razumljivo pa je, da zadostno spanje nikakor ne pomeni lenobno poležavanje. Kakor je spanje zdravju koristno in potrebno, tako je poležavanje človeku v telesno in duševno škodo.

Zadostno spanje ohranja človeka mladega, a mu tudi podaljšuje življenje. Utrujeno telo se še mnogo hitreje izčrpava. To dobro čutimo, če se moramo odpovedati spanju. Mišice in živci kmalu odpovedo. Tudi duševne sile

ne služijo več kot bi morale. Koliko lažje si kako stvar zapomnimo, če smo se dobro prespali.

Nespametna je misel, da ne bi smeli preveč spati, ker je življenje že tako prekratko. Z zadostnim spanjem se življenje podaljša, a tudi čas ko bdimo, lahko bolj izkoristimo. Pomislimo pa tudi na čas, ki ga zapravljamo. Bolje je, da skrajšamo tega, kot pa čas za spanje.

Pazimo na kožuho vino

Koliko lepši, a tudi toplejši je plašč, če ima kožuho vinast ovratnik, ali je kako drugače obšil s kožuho vino. Ker pa je kožuho vino draga in si jo le s precejšnjimi žrtvami moremo privoščiti, moramo zato toliko bolj paziti nanjo. A tudi na ceneno kožuho vino od kunccev ali jagnjet in podobno moramo paziti, da ostane dalj časa lepa.

Predvsem moramo paziti, da je obešalniki dovolj velik, da se ovratnik ne zmečka. Kožuho vinast ovratnik še bolj obvarujemo, če raztegemo preko obešalnika svilen ruto.

Če je kožuho vino mokra, je ne smemo nikdar sušiti na soncu ali v bližini peči, pač pa jo moramo dobro stresti in prav počasi posušiti. Ako se kožuho vino prehitro suši, se dlaka zelo rada lomi in kožuho vino bo kmalu uničena. Če pa kožuho vino stresemo, odletijo vodne kaplje in se dlaka zopet poravnava v prejšnjo lego.

Kadar pa je kljub skrbnemu ravnanju kožuho vino zmečkano, tedaj zmečkano mesta narahlo zmočimo z gobo in skrtlačimo. Končno pa še narahlo stresemo.

Svetla kožuho vino se sčasoma zamaže in jo je zato treba osnažiti. Raztopimo nekaj mila ali milni prašek (finejše vrste) v vreli vodi, jo precedimo in pustimo, da se ohladi. Ko je milnica postala mlačna, operemo v njej kožuho vino, ne da bi jo drgnili. Ko je nesnaga odstranjena, izplaknemo kožuho vino večkrat v mlačni in čisti vodi. Nato jo stresemo in obesimo na zračen in senčen prostor, kjer naj se počasi suši. Od časa do časa jo še stresemo. Ko je suha, jo še enkrat stresemo in narahlo počesemo z redkim glavnikom. Če pa kožuho vino nečemo zmočiti, jo potresemo z vročo pšenično ali rženo moko. Ko se je moka ohladila, kožuho vino krepko stresemo in dobro skrtlačimo, da tako odstranimo vso moko. Posebno občutljivo kožuho vino s kratko dlako čistimo z bencinom in krompirjevo moko. Najprej jo osnažimo z bencinom in nato potresemo z vročo krompirjevo moko in čez nekaj časa dobro skrtlačimo. Kožuho vino postane kot nova.